

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE
HUDEBNÍ A TANEČNÍ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Praha, 2019

Jan Líkař

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

HUDEBNÍ A TANEČNÍ FAKULTA

HUDEBNÍ UMĚNÍ

ZPĚV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Role Dona Alfonse v opeře *Così fan tutte* W.A.
Mozarta**

Jan Líkař

Vedoucí práce: odb. as. Pavel Horáček

Oponent práce: prof. Magdaléna Hajóssyová

Datum obhajoby: 3. 6. 2019

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2019

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

MUSIC AND DANCE FACULTY

Art of Music

Voice

BACHELOR 'S THESIS

The character of Don Alfonso in the opera *Così fan tutte* by W.A. Mozart

Jan Líkař

Thesis Supervisor: odb. as. Pavel Horáček

Thesis Opponent: prof. Magdaléna Hajóssyová

Date of thesis defense: 3. 6. 2019

Academic title granted: BcA.

Prague, 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou/magisterskou/disertační práci na téma

Role Dona Alfonse v opeře *Così fan tutte* W.A. Mozarta

vypracoval(a) samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne .....

.....

podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Abstrakt

Tato práce seznamuje čtenáře s operou *Così fan tutte* od W.A. Mozarta a postavou Dona Alfonsa. Na začátku je popsána Mozartova operní tvorba. Poté opera *Così fan tutte*. V poslední kapitole charakteristika Dona Alfonsa a problematika hlasového zařazení Dona Alfonsa, ale i jiných mozartovských basových postav.

Klíčová slova: W. A. Mozart, *Così fan tutte*, Don Alfonso, opera, zpěv, klasicismus, bas, basbaryton, baryton

Abstract

This work introduces readers to the opera *Così fan tutte* by W.A. Mozart and the character of Don Alfonso. At the beginning of the work is described Mozart's operatic work, then the opera *Così fan tutte*. The last chapter describes the characteristics of Don Alfonso and the problems of the voice classification of Don Alfonso, but also other Mozart bass characters.

Keywords: W. A. Mozart, *Così fan tutte*, Don Alfonso, opera, singing, classicism, bass, bass-baritone, baritone

Poděkování:

Děkuji, vedoucímu své diplomové práce, Pavlu Horáčkovi, za jeho odborné vedení a cenné rady a připomínky.

Obsah

Úvod	8
1. Wolfgang Amadeus Mozart	9
1.1. Mozartova operní tvorba	9
2. Cosi fan tutte	15
2.1. Vznik libreta a opery	15
2.2. Postavy opery	18
2.3. Obsah opery	20
2.4. Cosi fan tutte v Národním divadle	24
3. Don Alfonso	29
3.1 Charakteristika postavy	29
3.2. Don Alfonso: Bas, basbaryton či baryton?	30
Bibliografie	37

Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolil operu Wolfganga Amadea Mozarta *Così fan tutte* se zaměřením na roli Dona Alfonsa. Tuto roli z toho důvodu, že jsem ji měl možnost nastudovat v rámci operního studia HAMU, v akademickém roce 2017/2018, v hudebním nastudování Marie Papežové Erlebachové a v režii Veroniky Loulové. Premiéry se odehrály v divadle DISK 30.4. a 1.5. 2018.

V první kapitole se budu věnovat skladateli a jeho operní tvorbě.

V druhé kapitole opeře *Così fan tutte*, obdobím vzniku, libretu, hlavními postavám i obsazení světové premiéry díla a prováděním opery v českých divadlech.

Ve třetí kapitole se zaměřím na roli Dona Alfonsa, charakteristiku postavy, světové a české interprety a problematiku oborového vyhranění role.

1. Wolfgang Amadeus Mozart

(27. ledna 1756 Salzburg - 5. prosince 1791 Vídeň). Slavný rakouský skladatel. Byl synem Leopolda Mozarta, taktéž skladatele. Mozart je první skladatel, jehož opery nebyly nikdy staženy z repertoáru. Jeho komplexní mistrovství tří operních žánrů, opery seria, opery buffa a singspielu je v operní historii bezkonkurenční.

1.1. Mozartova operní tvorba

Přestože se Mozartovy formativní zážitky v opeře odehrávaly daleko od domova, i hudební život v Salcburku zahrnoval četná serenátová představení (poloscénická operní představení), divadelní hry s hudbou na univerzitě a gymnáziu a operní buffy hostujících společností. Mozart složil pro Salcburk tři operní díla, stejně jako jeho jedinou hudbu k divadelní hře.

Mozartův dramatický debut se odehrál v Salzburgu (1767) s prvním aktem oratoria *Die Schuldigkeit des ersten Gebotes* („Povinnost prvního přikázání“) K. 35. Jeho první kompletní dramatické dílo bylo latinské intermezzo *Apollo et Hyacinthus*.

Od září 1767 Mozart strávil 15 měsíců ve Vídni, kde slyšel Gluckovu *Alceste*. Její hluboký inspirační dosah se později objevil v operách *Lucio Silla*, a zejména *Idomeneo* a *Don Giovanni*. Mozartovy první skutečné opery, *La finta semplice* a *Bastien a Bastienka*, napsané ve Vídni roku 1768, vyznačily hlavní dělení jeho operní tvorby, mezi operami v italštině s recitativy, a operami v němčině s mluvenými dialogy, tzv. singspiely. Opera buffa *La finta semplice*, napsaná na císařský popud, nebyla provedena až do návratu do Salzburgu. Říká se, že Singspiel *Bastien und Bastienne* byl soukromě hrán v roce 1768 ve vídeňském domově Dr. Franze Antona Mesmera, jehož „magnetická terapie“ je zesměšněna právě v opeře *Così fan tutte*.

Během cesty v Itálii viděl Mozart vážné opery Hasseho, Guglielmiho, Piccinniho a v Neapoli Jommelliho pozdní operu *Armida*, o níž prohlásil: „Krásné, ale příliš komplikované a staromódní pro divadlo“ (dopis z 5. června 1770). Účinek je zaměřen spíše na strukturu a zejména na pompézní balety než na hudbu. Mozart proto musel italskému vkusu vyhovět. Čtyři vážné italské opery následovaly mezi 1770 a 1773. Tři měly premiéru v Miláně (*Mitridate re di Ponto*, *Ascanio in Alba*, *Lucio Silla*), *Il sogno di Scipione* v Salzburku.¹

Počátkem roku 1775 měla v Mnichově premiéru *La finta giardiniera*. V Mozartově díle zaujímá zvláštní místo jako jeho první opera, která vstoupila do německého repertoáru, když byla přizpůsobena jako singspiel, a první, jejíž hudební a dramatické kvality povzbudily více než občasné moderní oživení. Krátce nato Mozart skládá na Metastasiho libreto serenátu *Il re pastore* u příležitosti královské návštěvy Salzburgu.

V následujících letech se Mozartův zájem obrátil k německé opeře, poté co Josef II. založil v roce 1778 ve Vídni tzv. Národní Singspiel. Jedna z podmínek, vyžadovaná od skladatele k přidání se k této společnosti byla, že by měl složit komickou operu. V Salzburku v roce 1779 začal Mozart pracovat na nové německé komické opeře (nyní známá pod názvem *Zaide*, ačkoliv jí Mozart takový titul nedal. Originálně se jmenuje *Das Serail*). Obsahuje mluvené dialogy, které ji také klasifikují jako singspiel. Mozart složil pouze první dva akty. Chybí předehra a třetí akt.²

Zásadním bodem jeho tvorby se stala opera *Idomeneo*. Zde se silně inspiroval Gluckovým rozvojem *tragedie lirique* a už nikdy

---

¹ Rushton, J. (2002, January 01). Mozart, (Johann Chrysostom) Wolfgang Amadeus (opera). Grove Music Online. Ed. Retrieved 6 Apr. 2019, from <http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-5000007498>.

² <https://en.wikipedia.org/wiki/Zaide>

nenapsal nic tak dramatického pro sbor, s velkou obrazotvorností v orchestrálních partech či s tak velkým baletem. Árie a ansámby mají větší dramatický dopad, protože vznikají přímo z dramatických situací.

První Mozartovou operou, sponzorovanou Národním Singspielem se stal singspiel *Die Entführung aus dem Serail*. Opera se odehrává v Turecku, stejně jako jeho dřívější *Zaide*. Libreto napsal Mozartův přítel z Národního Singspielu Gottlieb Stephanie na motivy libreta Christopha Friedrica Bretznera *Belmont und Constanze, oder Die Entführung aus dem Serail* bez toho, aby dostal povolení od původního autora. Nutno dodat, že Bretznerovo libreto nebylo také nikterak originální a přejímání bylo v té době běžné. Premiéra se odehrála 16. července 1782 ve Vídeňském Burgtheater. Opera je známá především velmi náročnou koloraturní sopránovou rolí Konstanze a také populární árií Osmina s profondním D *"Ha, wie will ich triumphieren!"*.

Nahrazení Národního Singspielu italským operním souborem vedla k přerušení Mozartovy operní tvorby. Byl připraven příspěvek k italskému repertoáru, nejlépe operou buffa, ale konkurenční prostředí ve Vídni bylo nemilosrdné. Paisiello byl nejvíce hraný operní skladatel ve Vídni během osmdesátých let. Repertoár zahrnoval jeho *Il barbiere di Siviglia* (1783) a také Haydnovu *La fedeltà premiata* (1784). Trvalejší soupeři, jejichž produkce byla soustředěna ve Vídni, byli Salieri a Vicente Martín y Soler, kteří pracovali s Lorenzo da Pontem. Martínovy opery byly obzvláště úspěšné, ale on a Mozart měli přátelský vztah. Salieriho intriky proti Mozartovi byly pravděpodobně přehnané, měl ale značný vliv a Mozartovo vnímání situace je jasné (dopis otci ze dne 7. května 1783: *„Je zde jakýsi abatte da Ponte, který píše texty. Má nyní hodně práce s korekturami v divadle. Musí napsat pro Salieriho zcela nový text. Nebude s tím hotov dříve než za 2 měsíce. A pak mi slíbil, že mi napíše také nový; kdo ví dovede-li, či bude-li také chtít splnit svůj slib! Však víte, že páni Italové jsou na oko velmi slušní. Dost o tom. Však je známe.*

Je-li smluven se Salierim, nedostanu od něj text do smrti. A já bych se rád ukázal také v italské opeře." ³⁾

Nedostupnost Da Ponteho pro objednávku libreta donutila Mozarta hledat jiného libretistu. Zvolil italského libretistu Giambattistu Varesca, podle kterého napsal už operu *Idomeneo*. Opera *L'oca del Cairo*, kterou skládá v roce 1784, však zůstala pouhým fragmentem. Mozart zkomponoval sedm z deseti hudebních čísel z prvního jednání a skicu finále, která se nezachovala. Ve stejném roce píše buffo operu *Lo sposo deluso*, kterou též nedokončil. V roce 1786 byl v Schönbrunnu proveden komický singspiel *Der Schauspieldirektor*. Zajímavostí je, že zde byl uveden spolu se Salieriho operou buffa *Prima la musica e poi le parole*. Mozartovo dílo, které sám nazval komedií s hudbou, byla klauniáda o německém divadelní životě, Salieriho opera sofistikovanou úvahou o vztahu hudby a poezie. Kontrast mezi díly byl přijat rozpačitě, ale Mozart ještě v témže roce prokázal své mistrovství italské opery v *Le nozze di Figaro*.

Podle Da Ponteho sám Mozart navrhl libreto podle Beaumarchaisovy⁴ hry. I přes zpočátku dobré přijetí, nebyla *Le nozze di Figaro* bezvýhradným Mozartovým úspěchem (s výjimkou Prahy, kde se dočkala vřelého přijetí). Ve Vídni byla brzy překonána Martínovou *Una cosa rara*. Od teď byl však Mozart právem považován za operního skladatele. V následujících pěti letech píše svá nejznámější díla. *Le nozze di Figaro* neztratila za více než 200 let nic ze své nadčasovosti. Příprava na toto zjevení v operní historii zahrnovala samozřejmě Mozartovy předchozí opery, ale také místní podmínky včetně přítomnosti velké skupiny specializovaných zpěváků a nedávné zkušenosti Vídně s buffo operami. Mozartův posun, od nekompromisně rozšířeného hudebního vývoje v *Die Entführung aus dem Serail*, k harmonii mezi hudbou a dramatem v *Le nozze di Figaro*, je značný.

---

³ František Bartoš: *Mozart v dopisech*, Editio Supraphon, 1991

⁴ Pierre-Augustin Caron de Beaumarchais byl francouzský dramatik proslulý svými třemi hrami o Figarovi

Po pražském úspěchu *Le nozze di Figaro* dostal Mozart v Praze objednávku nové opery. Na Da Ponteho libreto vznikla opera buffa, jak jí Mozart označil, častěji ale označovaná jako drama giocoso. Premiéru měla poprvé 29. října 1787 v Praze v tehdejší Nosticově divadle, pod plným názvem *Il disoluto punito ossia il Don Giovanni*. Premiéra skončila Mozartovým triumfem.

26. ledna má 1790 ve vídeňském Burgtheatru premiéru buffa *Così fan tutte*, které se budu podrobněji věnovat v samostatné kapitole.

Opera singspiel *Die Zauberflöte* byla vyvrcholením období spolupráce s divadelním souborem Emanuela Schikanedera⁵, který od roku 1789 sídlil v tzv. Divadle na Vídeňce (Freihaus-Theater auf der Wieden). Mozart se přátelil se členem souboru, tenoristou Benediktem Schackem a souboru často přispíval svými skladbami. Roku 1790 Mozart spolupracuje na opeře *Der Stein der Weisen* („Kámen mudrců“), spolu s dalšími čtyřmi skladateli (mj. právě s B. Schackem a E. Schikanederem). Libreto *Die Zauberflöte* napsal Emanuel Schikaneder. Zajímavostí je, že Mozart přispůboval některé role členům souboru, hercům a nezpěvákům. A to u rolí Monostata a Papagena (kterého na premiéře ztvárnil sám Schikaneder), např. tím, že nechal vokální melodickou linku zahrát nejprve orchestr. Naproti tomu role královny noci, kterou premiérovala Mozartova švagrová Josefína Hoferová, je považována, za jednu z nejtěžších rolí oboru. Opera je také často diskutována pro své zednářské symboly (Mozart i Schikaneder byli členy zednářské lóže). Podle některých muzikologů je hledání zednářských symbolů a vyšších smyslů v tomto singspielu až přehnané. Premiéra se odehrála 30. září 1791, tedy až po premiéře *La clemenza di Tito*, tu ale Mozart začal psát až po složení *Die Zauberflöte*. Proto je těžší určit, která je vlastně jeho poslední opera.

---

⁵ Emanuel Schikaneder, vlastním jménem Johann Joseph Schickeneder, (1. září 1751, Straubing, Rakouské vévodství – 21. září 1812, Vídeň, Rakouské císařství) byl rakouský divadelní herec, pěvec, režisér a básník

La clemenza di Tito je opera seria, napsaná na libreto Pietra Metastasia⁶. Byla zkomponována u příležitosti korunovace Leopolda II. českým králem. Mozart jí podle některých zdrojů stihl zkomponovat za pouhých 18 dní. Premiéra se uskutečnila 6. září 1791 v pražském Nosticově (dnešním Stavovském) divadle.

Poslední fáze Mozartovy kariéry je vrcholem ve třech různých operních žánrech, z nichž každý je transformován v jedinečný dramatický útvar. Opera buffa dosáhla nepřekonatelného vrcholu ve třech operách dle Da Ponteho; *Le nozze di Figaro*, *Don Giovanni* a *Così fan tutte*. Jejich délka a intenzita, i když zde není nedostatek humoru či dokonce frašky, je činí jedinečnými v literatuře komedie 18. století a bez nadsázky se řadí mezi základ moderního repertoáru. Mozart chtěl ukázat svou kompoziční sílu i v opeře seria. V opeře *La clemenza di Tito* vytvořil drama, které mělo v příštích dvaceti letech pozoruhodný úspěch. Ve své poslední opeře *Die Zauberflöte* (*La clemenza di Tito* byla hrána před *Die Zauberflöte*) Mozart transformoval Singspiel do alegorie k jeho vlastnímu kvazi-náboženského závazku k Svobodnému zednářství, zatímco udržel populární prvek vhodný k provozování se Schikanederovým souborem. Ztráta pro operu utrpěná jeho předčasnou smrtí je nevyčísitelná. Nicméně úroveň a rozsah jeho tvorby soupeří pouze s takovými osobnostmi v žánru jako jsou Verdi, či Wagner.⁷

---

⁶ Pietro Antonio Domenico Trapassi, známý jako Metastasio, (13. ledna 1698, Řím – 12. dubna 1782, Vídeň) byl italský spisovatel, básník a operní libretista

⁷ Rushton, J. (2002, January 01). Mozart, (Johann Chrysostom) Wolfgang Amadeus (opera). Grove Music Online. Ed. Retrieved 7 Apr. 2019, from <http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-5000007498>.

2. *Così fan tutte*

Celým názvem *Così fan tutte ossia La scuola degli amanti* (V překladu: Takové jsou všechny aneb Škola milenců) je opera buffa Wolfganga Amadea Mozarta o dvou jednáních, na italské libreto Lorenza da Ponteho, která měla premiéru 26. ledna 1790 ve vídeňském *Burgtheatru*.

Zatímco u oper *Le nozze di Figaro* a *Don Giovanni* si Mozart vydobyl celosvětové uznání, tato třetí spolupráce s da Pontem, byla a pořád občas bývá předmětem kritiky, zvláště pro svou frivolnost a nemravnost. Z toho důvodu se až do přelomu 19. a 20. století, kdy dílo rehabilitovali Richard Strauss s Gustavem Mahlerem, hrála v různém méně či více podařených umravňujících úpravách a pod jinými názvy. Také bývá kritizována pro slabší libreto. Lze to přičíst zakázkovosti práce, ale také tomu, že šlo o první spolupráci s da Pontem, kdy tento libretista vytvořil své originální libreto, ve kterém se ovšem v nemalé míře inspiroval např. *Boccacciem*, *Shakespearem* (jeho hra *Cymbelín*), či *Cervantem*.

Přesto jde o jednu z nejoblíbenějších Mozartových oper, která sice nedosahuje popularity oper *Le nozze di Figaro*, *Don Giovanni* a *Die Zauberflöte*, stále se však hraje v divadlech po celé Evropě i ve světě. Podle statistik serveru *operabase.com* jde v sezoně 2018/2019 s 283 reprízami v 64 produkcích⁸, o čtvrtou nejhranější Mozartovu operu, a o 14. nejhranější operu celkově.

2.1. Vznik libreta a opery

O okolnostech vzniku opery není možno nalézt mnoho pramenů. Jedna z oblíbených legend říká, že po nebývalém úspěchu znovuuvedení *Le nozze di Figaro* (29. srpen 1789), byl Mozart pověřen samotným

---

⁸ <https://www.operabase.com/statistics/en>

císařem Josefem II. k napsání nové opery ve spolupráci s libretistou Lorenzem da Pontem. Na rozdíl od předcházejících spoluprací s Lorenzem da Pontem, kdy měli oba možnost výběru námětu, zde dostali námět přímo příkazem. Podnětem pro císaře prý byla skutečná aféra z vídeňských důstojnických kruhů. Opera měla nastavit společnosti zrcadlo. Měla splnit funkci tzv. strážce veřejné morálky. Jelikož Josef II. neměl o Mozartovi příliš valné mínění, je to, že si vybral právě Mozarta, přinejmenším zářezí. Notoricky jsou známe jeho výroky o *Die Entführung aus dem Serail*: „Je zde příliš mnoho not pro naše uši“, či že „*Don Giovanni* není sousto pro mé Vídeňáky“. Tato historka je nejspíš opravdu jen populární legendou.

V roce 1994 byly americkým muzikologem Johnem Ricem v Rakouské Národní knihovně nalezeny dva dosud neznáme tercetty A. Salieriho „*È la fede delle femmine*“ a „*La mia Dorabella*“. Zdá se tedy, že Salieri měl možnost pracovat na této opeře s da Pontem ještě před Mozartem. Na základě rozhovoru, který vedl při své cestě do Vídně s vdovou po Mozartovi Constanze anglický hudebník italského původu Vincent Novello roku 1829, v němž Constanze říká: „Salieriho nevráživost k Mozartovi započala Mozartovým úspěšným dokončením *Così fan tutte*, kterou musel on sám vzdát, z důvodu námětu nevhodného k napsání opery“. Úspěch, který se po premiéře opery dostavil, započal či už rozvinul potlačovanou Salieriho zášť vůči Mozartovi. Lze se tedy domnívat, že námět opery byl napsán někdy v letech 1787-1788 a byl před Mozartem nabídnut právě Salierimu, který buď z nedostatku času, či inspirace, libreto vrátil. Da Ponte libreto nabídnul Mozartovi, s kterým měl po pražském úspěchu *Dona Giovanniho* výbornou zkušenost. Mozart, který byl v té době ve finančních potížích (jako ostatně téměř po celou svou kariéru), rád nabídku přijal. Podle jeho korespondence s obchodníkem Puchbergerem za zakázku vyinkasoval 200 dukátů, což však na vyřešení jeho finanční tísně nemohlo stačit.

O okolnostech vzniku opery je dochováno opravdu málo, jak v Mozartově korespondenci, kde se o opeře zmiňuje jen okrajově. Jen ve výše uvedeném dopisu Michaelu Puchbergerovi a pak ještě pozdějším

stejnému adresátovi, kde zve Puchbergera na zkoušku této opery k němu domů, kde ho bude také informovat o Salieriho spiknutí. Zvláštní je také mlčení libretisty Lorenza da Ponteho. V jeho pamětech lze najít pouze poznámku, že námět opery psal pro svou milenkou, sopranistku Adrianu Ferrarese del Bene, která nakonec i zpívala roli Fiordiligi při premiéře opery. Byla známá svým velkým rozsahem a běhavým hlasem. Slavná árie Fiordiligi z 1. jednání „*Come scioglio*“ s extrémními intervalovými skoky byla psaná na míru právě této zpěvačce. Lze se tedy domnívat, že hlavním iniciátorem napsání opery byl právě Lorenzo da Ponte, který operu prosadil u vídeňské italského operního souboru. Nejprve oslovili skladatele Salieriho, který z důvodu nevhodnosti ke zpracování po krátké době zakázku vrátil. Proto da Ponte prostřednictvím operní společnosti oslovil Mozarta, se kterým měl výborné zkušenosti z předchozích spoluprací.

Podle dochovaných dokumentů měl být původní název opery zvolený libretistou jen *La scuola degli amanti*. Zdá se, že na Mozartův popud byl název doplněn o *Così fan tutte*, slova, která jsou použita už v opeře *Le nozze di Figaro*, kde v 1. jednání zpívá don Basilio: „*Così fan tutte le belle / Non c'è alcuna novità*“, komentujíc nalezení Cherubína v Zuzančině komoře. V *Così fan tutte* tato slova pronáší Don Alfonso, za opakování Guglielma a Ferranda, ke konci opery v 30. hudebním čísle.

2.2. Postavy opery

- Fiordiligi
  - Slečna z Ferrary, žijící v Neapoli, sestra Dorabelly
  - soprán
  - Při premiéře 26. února 1790 zpívala Adriana Ferrarese, italská sopranistka narozená roku 1755 ve Ferraře. Zemřela někdy po roce 1804 v Benátkách. Byla jednou z prvních představitelk Susanny v Mozartově *Le Nozze di Figaro*
- Dorabella
  - Slečna z Ferrary, žijící v Neapoli, sestra Fiordiligi
  - Soprán nebo mezzosoprán
  - Při premiéře zpívala Louise Villeneuve, italská sopranistka, pro kterou Mozart napsal několik árií
- Guglielmo
  - Milenec Fiordiligi, voják
  - Bas nebo baryton
  - Při premiéře zpíval vynikající italský bas buffo Francesco Benucci (1746–1824). Zpíval také roli Figara v premiéře *Le nozze di Figaro* a roli Leporella ve Vídeňské premiéře *Dona Giovanniho* a řadu jiných důležitých rolí v operách dalších skladatelů. Árii Guglielma *Rivolgete a lui lo sguardo*, která byla později nahrazena *Non siate ritrosi*, napsal Mozart jemu na míru
- Ferrando
  - Milenec Dorabelly, voják
  - Tenor
  - Při premiéře zpíval Vincenzo Calvesi (1777–1811), italský tenor a později impresáριο. Po premiéře o něm

psali: „Jeden z nejlepších tenorů z Itálie... s hlasem přirozeně sladkým, příjemným a zvučným“⁹

- Despina
  - Služka
  - Soprán nebo mezzosoprán
  - Při premiéře zpívala Dorotea Bussani (rozená Sardi) (1763–1810). Rakouská sopranistka. V roce 1786 se provdala za italského basistu Francesca Bussaniho. Specializovala se především na buffo opery
- Don Alfonso
  - Starý filozof
  - Bas nebo baryton
  - Při premiéře zpíval italský basista Francesco Bussani (1743-1810). Svoji kariéru začal jako tenorista, když v roce 1763 zpíval v Římě v Guglielmiho opeře *Le contadine bizzare*. Zpíval v Benátkách, Miláně a Římě. Roku 1777 byl popisován jako tzv. *mezzocarattere* (rozhraní dramatického a buffo oboru). V tomto období byl jeho hlas podle dnešních měřítek basbaryton. Zpíval ve vídeňských premiérách oper *Le nozze di Figaro* a *Don Giovanni*, a to dvojrole Bartola/Antonia a Komtura/Masetta
- Sbor: Vojáci, služky a námořníci

---

⁹ D., & Rice, J. (2001, January 01). Calvesi, Vincenzo. Grove Music Online. Ed. Retrieved 13 Apr. 2019, from <http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000004616>.

2.3. Obsah opery

1. Jednání

1. Scéna (V kavárně)

Ferrando a Guglielmo (dva důstojníci) sedí v kavárně a vyjadřují přesvědčení, že jejich snoubenky (Dorabella a Fiordiligi) jim budou navždy věrné. Jejich přítel Don Alfonso je vůči tomu skeptický a tvrdí, že neexistuje nic, jako věrná žena. Vsadí se s oběma důstojníky o to, že může za den dokázat, že ty dvě, stejně jako všechny ženy, jsou v lásce nestálé. Sázka je všemi akceptována. Oba důstojníci budou předstírat, že byli povoláni do války. Krátce poté se vrátí v přestrojení a každý se pokusí svést milenku toho druhého.

Scéna se přesouvá k oběma ženám, které velebí své milence. (Duet: „*Ah Guarda Sorella*“- „Podívej, sestro“). Přichází Alfonso a oznamuje jim špatnou zprávu, že oba důstojníci byli odvedeni do války. Ferrando a Guglielmo přicházejí zdrceni a se zlomeným srdcem dávají svým dívkám sbohem (Kvintet: „*Sento, o Dio, Che questo piede è Restio*“ - "Cítím, ó Bože, že moje noha se mi zdráhá"). Zatímco loď s muži opouští pevninu, Alfonso a sestry jim přejí bezpečnou cestu (Trio: „*Soave sia il vento*“ - "Kéž by vítr byl mírný"). Alfonso zůstává o samotě a zlomyslně pronáší, že ženy (obecně všechny ženy) se dříve či později ukáží jako nevěrné (Recitativ a arioso: „*Oh, poverini, per femmina giocare cento zecchini*“- "Ach, chudáci malí, sázet na ženu sto sequinů¹⁰").

2. Scéna (Pokoj v domě sester)

Služka Despina přichází do pokoje a ptá se dam, co se děje. Dorabella nařiká kvůli mučení, jež se jí dostalo tím, že byla ponechána osamocena (Árie: „*Smanie implacabili*“ - "mučení

---

¹⁰ Benátská zlatá mince

nesmiřitelné"). Despina se vysměje sestrám a radí jim, aby si našly nové milence, zatímco jejich snoubenci jsou pryč (Árie: „*In uomini, in soldati, sperare fedeltà?*” – „u mužů, u vojáků, doufáte ve věrnost?“). Zatímco sestry odejdou, přichází Don Alfonso. Obává se, že Despina muže pozná skrze jejich převleky, a tak ji podplácí, aby mu pomohla vyhrát sázku. Oba muži poté přijdou oblečeni jako Albánci s knírky (Sextet: „*Alla bella Despinetta*” – „Přivítejte krásnou Despinettu“). Sestry vstupují a jsou zděšeni přítomností cizích mužů v jejich domě. „Albánci” říkají sestrám, že je k nim přivedla láska. Sestry se jim však zatím odmítají poddat. Fiordiligi žádá cizince, aby odešli a zůstali počestní (Árie: „*Come scoglio*” – „Jako skála“). „Albánci” pokračují v pokusech o získání srdcí sester, Guglielmo jde tak daleko, že poukazuje na všechny své mužné přednosti (Árie: „*Non siate ritrosi*” – „Nestyďte se“), bohužel pro něj, bez výsledku. Ferrando zůstává sám, cítí své blízké vítězství a velebí svou lásku (Árie: „*Un'aura amorosa*” – „Milující dech“).

3. Scéna (V zahradě)

Sestry stále chřadnou. Despina požádá Dona Alfonsa, aby ji nechal převzít plán svádění. Náhle na scénu vpadnou „Albánci” a hrozí, že se otráví, pokud jim nebude umožněno se dvořit. Když se je Don Alfonso snaží uklidnit, vypijí „jed” a předstírají, že umírají. Brzy poté dorazí na scénu Despina převlečená za doktora a tvrdí, že pomocí magnetu doktora Mesmera¹¹ je schopna cizince oživit. Muži, kteří předstírají halucinaci, požadují polibek od dam (které nazývají bohyněmi), jež stojí před nimi. Sestry odmítají, i když na ně Alfonso a doktor (Despina) naléhají.

---

¹¹ Franz (Friedrich) Anton Mesmer byl švýcarský lékař, praotec hypnózy a psychoterapie. Ve své terapii využíval tzv. živočišný magnetismus a magnetoterapii. Tato metoda se také nazývá mesmerismus

2. Jednání

1. Scéna (V ložnici sester)

Despina dívky nabádá, aby „Albáncům“ už konečně podlehly (Árie: „*Una donna quindici anni*“ – „Patnáct let stará žena“). Když Despina odejde, Dorabella se přiznává Fiordiligi, že je v pokušení a obě souhlasí, že pouhé flirtování neuškodí a pomůže jim v čekání na to, až se jejich milenci vrátí (Duet: „*Prenderò quel brunettino*“ – „Já si vezmu toho bruneta“). Don Alfonso posílá dívky do zahrady, kde je vystrojena slavnost.

2. Scéna (V zahradě)

Cizinci dávají dívkám květiny a vyznávají jim znovu lásku. Don Alfonso se dívkám omlouvá za chování cizinců, bere oba páry za ruku a dává je dohromady. Poté s Despinou potichu odchází. Oba páry se odeberou na procházku. Guglielmo přesvědčuje Dorabellu o své opravdové lásce. Dorabella mu daruje medailon s portrétem Ferranda uvnitř. Guglielmo jí výměnou dává medailon ve tvaru srdce (Duet: „*Il core vi dono*“ – „Dávám vám své srdce“). Ferrando je s Fiordiligi méně úspěšný (Árie: „*Ah, lo veggio*“ – „Ach, vidím to“). Ferrando poté nadšeně referuje Guglielmovi, že jeho Fiordiligi je mu věrná a svádění nepodlehla. Guglielmo mu ukazuje medailon s jeho portrétem a sděluje mu, že jeho Dorabella už tak silná vůči svodům nebyla. Ferrando je rozzuřený a chce se Dorabelle pomstít. Guglielmo ho uklidňuje. Guglielmo nejdříve sympatizuje s Ferrandem (Árie: „*Donne mie, la fate a tant*“ – „Mé dámy, děláte to tak často“), ale pak se raduje, protože jeho snoubenka je mu věrná.

3. Scéna (V pokoji sester)

Dorabella přiznává své selhání Fiordiligi („*È Amore un ladroncello*“ – „Láska je malý zloděj“). Fiordiligi, rozčilená z tohoto vývoje, se

rozhodne jít do vojenské služby za svými snoubenci. Než však stihne odejít, přichází Ferrando a pokračuje v pokusu o svádění. Fiordiligi nakonec podlehne a spadne mu do náruče (Duet: „*Fra gli amplessi*“ – „V objetí“). Guglielmo vše vidí a je z tohoto vývoje velmi rozrušen. Nadává Fiordiligi, zatímco ho Alfonso zklidňuje. Ferrando se mu chlubí se svým úspěchem. Oba přemýšlí, jak by své snoubenky vytrestali. Don Alfonso, vítěz sázky, navrhuje mužům trest. A to, aby se s nimi oženili. Koneckonců: „*Così fan tutte*“ – „Takové jsou všechny“.

4. Scéna (V domě sester)

Scéna začíná jako dvojitá svatba sester a „Albánských“ ženichů. Despina, v převleku za notáře, předkládá svatební smlouvu, kterou všichni podepíší. Bezprostředně poté je v dálce slyšet povědomá vojenská hudba oznamující návrat důstojníků. Alfonso potvrzuje obavy sester. Ferrando a Guglielmo jsou na cestě domů. „Albánci“ se rychle schovají (ve skutečnosti se převlečou ze svých kostýmů). Vrací se opět jako důstojníci a pronášejí své láskyplné city ke svým snoubenkám. Alfonso předloží svatební smlouvu před důstojníky. Jak jí přečtou, tak se rozzuří. Poté naoko odjíždějí a vracejí se o chvíli později, napůl oblečení do albánských převleků, napůl jako důstojníci. Despina v převleku za notáře je odhalena a sestry si uvědomují, že byly oklamány. Don Alfonso se přiznává ke svým intrikám a vyzývá všechny, teď už poučeny o životě, ať se obejmou a smějí se. Všechno je nakonec odpuštěno. Všichni chválí schopnost přijmout nevyhnutelné životní, dobré a zlé, časy („*Fortunato l'uom che prende ogni cosa pel buon verso*“ – „Šťastný člověk, který bere každou věc z dobré stránky“).¹²

---

¹² https://en.wikipedia.org/wiki/Cos%C3%AC_fan_tutte

2.4. Cosi fan tutte v Národním divadle

Cosi fan tutte (Tak to dělají všechny), premiéra 26. 11. 1924

- Stavovské divadlo
- Děníera 15.04.1929 (16x)
- Dirigent: Bohumír Brzobohatý
- Režie: Robert Polák, Josef Munclinger
- Scéna: Josef Matěj Gottlieb
- Fiordiligi: Božena Petanová
- Dorabela: Blažena Snopková, Marie Šlechtová
- Ferrando: Otakar Mařák
- Guglielmo: Štěpán Chodounský, Hilbert Jan Vávra
- Despina: Ema Miřiovská
- Don Alfonso: Luděk Mandaus, Vilém Zítek

Pod názvem „Ženy jsou ženy“, premiéra 23. 05. 1931

- Stavovské divadlo
- Děníera 05.02.1932 (5x)
- Dle překlada do Zdeňka Polenského
- Dirigent: Bohumír Brzobohatý, Otakar Ostrčil
- Režie: Josef Munclinger
- Scéna: Josef Matěj Gottlieb
- Fiordiligi: Ada Nordenová
- Dorabella: Marie Šponarová
- Ferrando: Otakar Mařák
- Guglielmo: Jan Konstantin, Josef Křikava
- Despina: Ema Miřiovská
- Don Alfonso: Václav Marek, Vilém Zítek

Cosi fan tutte (Takové jsou všechny), premiéra 09. 11. 1948

- Divadlo 5.května (dnešní Státní opera)
- Děníera 02.07.1952 (72x)
- Dle překlada Ludka Mandause
- Dirigent: František Škvor, Bohumil Gregor, Jan Hus Tichý
- Choreografie: Nina Jirsíková
- Režie: Luděk Mandaus
- Sbormistr: Bedřich Havlík, Vladivoj Jankovský
- Scéna: Václav Gottlieb
- Fiordiligi: Štěpánka Jelínková, Jaroslava Procházková

- Dorabella: Zdenka Hrnčířová, Jarmila Pechová
- Ferrando: Jaromír Svoboda, Antonín Votava
- Guglielmo: Rudolf Jedlička, Jiří Schiller
- Despina: Milada Musilová, Štefa (Štěpánka) Petrová
- Don Alfonso: Jan Konstantin, Ladislav Mráz

Pod názvem „Ženy jsou ženy“, premiéra 04. 10. 1957

- Tylovo (Stavovské) divadlo
- Derniéra 28.11.1962 (37x)
- Dle překladu Ludka Mandause
- Dirigent: František Škvor, Jan Hus Tichý
- Choreografie: Mariana Tymichová
- Kostýmy: Erna Veselá
- Režie: Luděk Mandaus
- Sbormistr: Vladivoj Jankovský
- Scéna: Josef Svoboda
- Fiordiligi: Libuše Domanínská, Milada Šubrtová
- Dorabella: Věra Krilová, Ivana Mixová
- Ferrando: Viktor Kočí, Zdeněk Švehla
- Guglielmo: Rudolf Jedlička, Jiří Schiller
- Despina: Sylvia Kodetová, Helena Tattermuschová
- Don Alfonso: Jaroslav Horáček, Ladislav Mráz

Così fan tutte (Škola milenců), premiéra 27. 02. 1970

- Tylovo (Stavovské) divadlo
- Derniéra 28.11.1971 (24x)
- Dle překladu Ludka Mandause
- Dirigent: Josef Kuchinka, Přemysl Charvát
- Kostýmy: Marcel Pokorný
- Režie: Ladislav Štros
- Sbormistr: Milan Malý
- Scéna: Vladimír Nývlt
- Fiordiligi: Libuše Domanínská, Jadwiga Wysoczanská
- Dorabella: Marcela Machotková, Alena Míková
- Ferrando: Jan Hlavsa, Zdeněk Švehla
- Guglielmo: Rudolf Jedlička, Jindřich Jindrák
- Despina: Naďa Šormová, Helena Tattermuschová
- Don Alfonso: Dalibor Jedlička, Jaroslav Horáček, Karel Průša

Cosi fan tutte (Hostování Státní opery ve východním Berlíně v rámci festivalu Pražské jaro), premiéra 26. 05. 1972

- Tylovo (Stavovské) divadlo
- Děníra 28.05.1972 (2x)
- V italském originále
- Dirigent: Otmar Suitner
- Kostýmy: Christine Stromberg
- Režie: Erich-Alexander Winds
- Sbormistr: Siegfried Völkel
- Scéna: Paul Pilowski
- Fiordiligi: Jutta Vulpius, Celestina Casapietra
- Dorabella: Annelies Burmeister
- Ferrando: Peter Schreier
- Guglielmo: Günther Leib
- Despina: Renate Hoff
- Don Alfonso: Siegfried Vogel

Cosi fan tutte, premiéra 16. 01. 1974

- Předpremiéra 24. 10. 1973 (Městské divadlo, Slaný), poté turné po Švýcarsku jako Komorní opera ND
- Tylovo (Stavovské) divadlo
- Děníra 27.05.1980 (117x)
- Nastudováno v italském originále, od 7.3. 1974 někdy v českém překladu Přemysla Charváta)
- Dirigent: Přemysl Charvát, Miloš Konvalinka
- Kostýmy: Olga Filipi
- Režie: Karel Jernek
- Sbormistr: Vladivoj Jankovský
- Scéna: Květoslav Bubeník
- Fiordiligi: Jana Jonášová, Božena Effenberková, Anna Bortlová, Daniela Šounová, Hildegard Behrensová, Ileana Konstantinouová, Helena Buldrová, Štěpánka Hraničková-Podnecká, Anna Tomova-Sintovová, Barbara Danielsová
- Dorabella: Libuše Márová, Marie Veselá, Eva Hlobilová
- Ferrando: Miroslav Švejda, Karel Dobr, Jan Hlavsa, Zdeněk Švehla
- Guglielmo: Josef Heriban, Jindřich Jindrák, Jaroslav Majtner, William Workman, Bernd Riedel
- Despina: Naďa Šormová, Helena Tattermuschová, Ivona Valentová

- Don Alfonso: Jaroslav Horáček, Karel Hanuš, Rudolf Jedlička

Cosi fan tutte, premiéra 29. 03. 1990

- Smetanovo divadlo (dnešní Státní opera)
- Děníra 23. 4. 2005 (155x), od 1. 4. 1992 pod hlavičkou Státní opery Praha
- V italském originále
- Dirigent: Zdeněk Košler, Pavel Pokorný, Andreas Stöhr, Hilary Griffiths, Graham Buckland, Wilhelm Keitel, Albert Rosen
- Kostýmy: Irena Greifová
- Režie: Oto (Otto) Ševčík
- Sbormistr: Karel Fráňa, Pavel Pokorný, Pavel Chaloupka
- Scéna: Jan Dušek
- Fiordiligi: Eva Děpoltová, Simona Procházková, Zora Jehličková, Štěpánka Hraničková-Podnecká
- Dorabella: Dagmar Pecková, Yvona Škvárová, Lenka Šmídová, Eva Klečková
- Ferrando: Vladimír Doležal, Štefan Margita, José Antonio Campo
- Guglielmo: Ivan Kusnjer, Zdeněk Harvánek, Richard Haan
- Despina: Jiřina Marková-Krystlíková, Alice Randová, Jitka Svobodová, Iveta Žižlavská
- Don Alfonso: Miloslav Podskalský, Luděk Vele, Jaroslav Horáček

Cosi fan tutte, premiéra 18. 06. 1998

- Stavovské divadlo
- Děníra 22. 06. 2002 (64x)
- V italském originále
- Dirigent: Jiří Bělohávek, Roberto de Clara, Jan Chalupecký
- Dramaturgie: Jan Panenka
- Choreografie: Mario Čermák
- Kostýmy: Tomáš Kypta
- Hudební nastudování: Jiří Bělohávek
- Režie: Michael Sturm
- Sbormistr: Pavel Vaněk
- Scéna: Daniel Dvořák

- Fiordiligi: Lívía Ághová, Zdena Kloubová, Claudia Kunz
- Dorabella: Pavla Aunická, Marina Domašenko-Jakovleva, Ursula Hesse, Pavla Vykopalová, Christa Ratzenböck, Eva Garajová
- Ferrando: Jaroslav Březina, Valentin Prolat, Adam Zdunikowski
- Guglielmo: Roman Janál, Vratislav Kříž, Richard Haan
- Despina: Martina Bauerová, Hana Jonášová, Michiyo Keiko
- Don Alfonso: Miloslav Podskalský, Jiří Sulženko

Cosi fan tutte

- Stavovské divadlo
- Dni: 24. 04. 2016 (70x)
- V italském originále
- Dirigent: Robert Jindra, Jan Chalupický
- Dramaturgie: Ondřej Hučín
- Kostýmy: Marija Havran
- Hudební nastudování: Robert Jindra
- Režie: Martin Čičvák
- Sbormistr: Martin Buchta
- Scéna: Tom Ciller
- Fiordiligi: Pavla Vykopalová, Marie Fajtová, Csilla Boross
- Dorabella: Stanislava Jirků, Michaela Kapustová, Annely Peebo, Katarzyna Kuncio
- Ferrando: Aleš Briscein, Jaroslav Březina, Martin Šrejma, Martin Homrich, Blagoj Nacoski
- Guglielmo: Jiří Hájek, Adam Plachetka, Svatopluk Sem, Daniel Čapkovič
- Despina: Dagmar Vaňkátová, Jana Sibera, Kateřina Kněžíková, Lenka Máčiková, Yukiko Šrejmová Kinjo, Petra Perla Nôtová
- Don Alfonso: Peter Mikuláš, František Zahradníček, Martin Gurbal¹³

---

¹³ <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Titul.aspx&sz=0&ti=22&abc=0&pn=456affcc-f401-4000-aaff-c11223344aaa>

3. Don Alfonso

3.1 Charakteristika postavy

Postava Dona Alfonsa nemá v charakterech Mozartových oper obdoby. Pro srovnání by bylo možné porovnat charakter s postavami bohů, nadpřirozených elementů či kněží. S Neptunem, Komtury či Sarastry. I toto nadnesené srovnání však dává jen obecný vhled do jeho povahy a šíří vlivu v rámci příběhu. Don Alfonso je postava naprosto autonomní. Je to „deus ex machina“ v dramatu svého vlastního příběhu, který on sám režuruje. Pronáší filozofická moudra, organizuje schůzky, manipuluje s ostatními postavami a uděluje smíření. Výklad postavy Dona Alfonsa udává směr, kterým se *Così fan tutte* budou ubírat. Je-li charakter vykládán jako chladný cynik, opera nepřináší očekávaný portrét lidské vášně a rozumu. Naproti tomu, výklad Dona Alfonsa jako advokáta tolerance a lidskosti, vnáší do katarze příběhu humánnější odlesk.

Starý filozof, tak je charakterizován v libretu opery. Stáří Alfonsa je ovšem v opeře pouze prostředkem pro komický protiklad mladý/starý. Na charakter Alfonsa to nemá velký vliv. Jeho věk by mohl být spíše na pomezí muže středního věku, mezi 40-50 lety, není však přesně určen. Tomu napovídá i to, že prvnímu Donu Alfonsovi, Francescu Bussanimu, bylo v době premiéry 47 let.

Starý mládenec, protřelý životem, s velkými zkušenostmi se vztahy se ženami. Cynik, velice inteligentní osoba, nejspíše se sociální poruchou, ale se smyslem pro sebeironii („*Ho i crini già grigi*“ – „Mé vlasu jsou už šedivé“) Pro Alfonsa je filozofie prostředkem zkoumání lidského myšlení a chování. Da Ponte mu vtiskává atributy v osmnáctém století populární pro obraz filozofa: Mizantrop zbavený iluzí, cynik.

Pořád jde ale o postavu a operu komickou, kdy jednání postavy má občas až parodický nádech. To se naplno projevuje v Alfonsově kavatině: „*Vorrei dir e cor non ho*“ („Chtěl bych vám říct, ale odvahu nemám“), kde se Alfonso projevuje jako schopný herec, který si svou hru náramně užívá. Naproti tomu v recitativu „*Non son cattivo comico!*“ („Nejsem to špatný herec!“) a následném ariosu „*Nel mare solca*“ („Po moři pluje“) ukazuje Alfonso svou povahu bez přetvářky, kterou projevuje v chování jak k oběma mužům, sestřám či Despině. Zde se po tercettu „*Soave sia il vento*“ („Nechť je vítr klidný“) nalézá konečně o samotě, kde komentuje počínání své i ostatních zúčastněných. Ukazuje se, že mu jde především o sociální experiment, který mu ovšem slouží také pro pobavení a touha vyhrát sázku je samozřejmě pro něho, jako osobnost s velkým egem, neméně důležitá.

Přesto si nemyslím, že jde jen o negativní postavu. Své přátele na začátku v prvním tercettu varuje („...o pazzo desire...“ - „Pošetilé přání“; ve smyslu zkoumat věrnost). Oni mu přesto odmítají uvěřit. Oba páry proto musí projít touto drsnou zkouškou. Po jejím skončení však vyjdou ve svém vztahu silnější než kdy dřív. Byl to však jen druhotný efekt jeho hry, nebo chtěl svým přátelům pomoci? To už je příležitost pro různé inscenační výklady.

3.2. Don Alfonso: Bas, basbaryton či baryton?

To, jestli zamýšlel Mozart role jako Hrabě Almaviva, Figaro, Bartolo (*Le nozze di Figaro*), Don Giovanni, Leporello, Komtur, Masetto (*Don Giovanni*), Guglielmo, Don Alfonso (*Così fan tutte*) komponovat pro bas, basbaryton nebo baryton, je otázka, kterou si při obsazování těchto rolí, klade ne jeden divadelní intendant či dirigent. Při hledání odpovědi je nutné se zamyslet, jaký byl vůbec způsob obsazování zpěváků do rolí a jaké bylo v dřívějších dobách oborové vyhranění u nižších mužských hlasů.

Až do přelomu 18. a 19. století, byla prakticky každá operní role složena s úmyslem obsazení konkrétního pěvce a při jedinečné příležitosti. Neočekávalo se, že by se vytvořila opera, která by vstoupila trvale do repertoáru, protože žádný konsolidovaný repertoár neexistoval; většina

oper nebyla nikdy oživena, a když ano, byla podrobena revizi, aby vyhovovala novému týmu zpěváků. Komponovalo se pro konkrétní hlasy, ne pro hlasové obory. Ale růst zavedeného repertoáru vedl k tomu, že zpěváci byli nuceni provádět hudbu, která pro ně nebyla napsána. Toto v průběhu času dalo vzniknout, kvůli potřebě vhodného obsazení, k určitému stupni klasifikace rolí a zpěváků a k definici různých hlasových typů jako *basso cantante* či *basso profondo*, které by se z dnešního hlediska daly označit jako lyrický basbaryton a hluboký bas. Typicky role Dona Giovanniho (*Don Giovanni*) a Osmina (*Die Entführung aus dem Serail*). Dále v 19. století se od této praxe ustupovalo. Skladatel psal, a místo toho, aby se musel přizpůsobit určitému pěvci, byli zpěváci nuceni vyrovnat se požadavkům jeho partitury.

Při vybírání správného hlasového oboru u všech „dapontovských“ basových postav je tedy nejdříve nutné podívat se, pro které zpěváky Mozart tyto role psal. Je to především trojice Stefano Mandini (1750-1810), Francesco Bussani (1743-1807) a Francesco Benucci (1745-1824). Tito tři zpěváci vytvořily kompletní basové postavy v tzv. da Ponteho trilogii (viz. tabulka níže). Z dnešního pohledu by se nejspíše Bussani s Benuccim zařadili do kolonky basbaryton a Mandini jako baryton. To ovšem není tak jednoduché.

Bussani začínal kariéru jako tenor a až později začal zpívat basový repertoár a obor *primo buffo a mezzo cattero*, což ve své době bylo označení spíše typu role, ne hlasu. V prvním případě šlo o komické postavy (Figaro) a v druhém o postavy na pomezí komedie a dramatu (Don Giovanni). Co se týče rozsahu, tak lze vyvozovat, že hlasový rozsah Francesca Benucciho byl vyšší než v případě Bussaniho. Proto si mohl Mozart dovolit napsat Figarovi v duetu „*Se a caso...*“ a v árii „*Se vuol ballare*“ f¹, tedy rozsahově výjimečně psanou notu pro obory basso buffo v Mozartově době. U árie, kterou v *Così fan tutte* napsal přímo Benuccimu a později ji vyřadil - „*Rivolgete a lui lo sguardo*“ - napsal dokonce fis¹. Toto si asi nemohl u role Alfonsa dovolit, jelikož hlasové možnosti Bussaniho byly nejspíše omezené. Lze tak vyvozovat i z toho, že v ansámblech *Le nozze di Figaro*, *Don Giovanni* i *Così fan tutte* se pěvecká linka u rolí Bartola, Masetta

i Alfonsa (Bussani) pohybuje nad rolemi Figara, Leporella a Guglielma, tedy rolí Benucciho.

V *Così fan tutte* napsal Alfonsovi dvě árie, které jsou ovšem tak krátké, že si stěží zaslouží toto pojmenování. Jde spíše o ariosa nebo kavatiny. Pro Benucciho i Mandiniho psal Mozart samostatné skladby a oni dva byli pro Mozarta v basovém oboru vždy volba číslo jedna.

Podle paměti Lorenza da Ponteho Bussani při zkouškách *Le nozze di Figaro* spřádal vůči němu a Mozartovi blíže nespecifikované intriky. Popisuje ho také jako člověka, který je zběhlý v každém oboru, s výjimkou džentlmenství. Bussani, který byl vždy ve stínu výše uvedených zpěváků, jak z hlasového, tak hereckého hlediska, byl též aktivním členem italské frakce ve Vídni během sedmdesátých let 19. století a podle da Ponteho byl v přízni nového císaře Leopolda II. To jemu a jeho ženě nejspíše zajistilo obsazení do rolí v opeře *Così fan tutte*. Pro roli Alfonsa původně Mozart počítal se Stefanem Mandinim. Odpovídal by tomu i rozsah role, který se povětšinou pohybuje ve střední barytonové poloze.

Čím to tedy je, že v českém prostředí bývá role Guglielma obsazována výhradně barytony, přestože jí Mozart psal pro zpěváka, který vytvořil role Figara a Leporella, a role Alfonsa hlubokými basy, případně basbarytony? Dle mého je to hlavně v důsledku vytvoření zdání vysokého věku Alfonsa. Otázka ovšem je, jestli se obsazením nižšího a možná tmavšího hlasu automaticky vytvoří zdání staršího člověka. Zásadní je určitě také odlišit role Guglielma a Alfonsa v ansámblech. Zde je ale logické dát přednost u Guglielma nižšímu hlasu, jelikož zpívá většinu času rozsahově pod linkou Alfonsa.

V české provozovací praxi je vidět obsazování role Dona Alfonsa převážně basy a basbarytony. Pouze Rudolf Jedlička jako baryton tuto roli v Národním divadle ve svých 54 letech zpíval. A to ne z důvodu přechodu na basový obor. U zahraničních divadel je praxe naprosto opačná. Rolí zpívají převážně barytoni. Konkrétně v této a příští sezoně (2018-2020):¹⁴

---

¹⁴ Operabase.com

The Metropolitan opera: Alfonso-Gerald Finley (Baryton),
Guglielmo-Luca Pisaroni (Basbaryton); V sezoně 2017/18 zde
zpívali Alfonso-Christopher Maltman (Baryton), Guglielmo-
Adam Plachetka (Basbaryton)

Royal Opera London: Alfonso-Thomas Allen (Baryton),
Guglielmo-Gyula Orendt (Baryton)

Operhaus Zürich: Alfonso-Michael Nagy (Baryton),
Guglielmo-Konstantin Shuskakov (Baryton)

De Nationale Opera Amsterdam: Alfonso-Thomas
Oliemans (Baryton), Guglielmo-Davide Luciano (Baryton)

Bayerische Staatsoper: Alfonso-Michael Nagy (Baryton),
Guglielmo-André Schuen (Baryton)

Staatsoper Unter den Linden: Alfonso-Ferruccio Furlanetto
(Bas), Guglielmo-Gyula Orendt (Baryton)

Semperoper Dresden: Alfonso-Martin-Jan Nijhof
(Basbaryton), Guglielmo-Lawson Anderson (Bas)

Wiener Staatsoper: Alfonso-Marco Filippo Romano (Baryton),
Guglielmo-Alessio Arduini (Baryton)

La Monnaie/De Munt Bruxelles: Alfonso: Riccardo Novaro
(Baryton), Guglielmo Iurii Samoilov (Baryton)

Praxe v předních světových operních domech je tudíž ve velké
většině, na rozdíl od našich divadel, odlišná.

Přehled rolí S. Mandiniho, F. Bussaniho a F. Benucciho:

	<i>Le nozze di Figaro</i>	<i>Don Giovanni</i>	<i>Così fan tutte</i>
S. Mandini	Conte Almaviva	(Don Giovanni ¹⁵)	
F. Bussani	Dr. Bartolo, Antonio	Masetto, Commendatore	Don Alfonso
F. Benucci	Figaro	Leporello	Guglielmo

Přehled rozsahu árií Figara, Almavivy, Bartola, Giovanniho, Leporella, Masetta, Guglielma a Alfonsa:¹⁶

	Rozsah	Tessitura
<i>Se vuol ballare</i> -Figaro	c-f1	d-d ¹
<i>Non piu andrai</i> -Figaro	c-e ¹	g-e ¹
<i>Tutto è disposto...Aprite un po'quegli occhi</i> -Figaro	B-es ¹	ais-es ¹
<i>La Vendetta</i> -Bartolo	Gis-e ¹	d-d ¹
<i>Hai gia vinta la causa...Vedro mentr'io sospiro</i> -Almaviva	A-fis ¹	c-d ¹
<i>Deh, vieni alla finestra</i> -Giovanni	d-e ¹	f-d ¹
<i>Fin ch'han dal vino</i> -Giovanni	d-e ¹	f-d ¹
<i>Metà di voi qua vadano</i> -Giovanni	c-e ¹	f-d ¹
<i>Notte e giorno faticar</i>	A-c ¹	B-c ¹
<i>Madamina, il catalogo è questo</i> -Leporello	A-e ¹	d-d ¹

¹⁵ Stefano Mandini nakonec roli nezpíval, jelikož 1789 opouští Vídeň, ale Mozart roli Giovanniho psal jemu na míru

¹⁶ <http://www.aria-database.com/>

<i>Ho capito, signor, si-Masetto</i>	c-c ¹	c-c ¹
<i>Non siate ritrosi-Guglielmo</i>	d-e ¹	d-d ¹
<i>Rivolgete a lui lo sguardo-Guglielmo</i>	G-fis ¹	d-e ¹
<i>Donne mie, le fate a tanti-Guglielmo</i>	H-e ¹	d-d ¹
<i>Vorrei dir, e cor non ho-Alfonso</i>	es-es ¹	g-es ¹
<i>Tutti accusan le donne-Alfonso</i>	c-e ¹	e-d ¹

Závěr

Setkání s rolí Dona Alfonsa mělo pro můj pěvecký i herecký rozvoj obrovský přínos. Je to role pro barytony obzvláště vhodná. Není zde žádná těžká árie, která by zpěváka kvůli obavě o vhodný přednes psychicky omezovala. Interpret se tak může soustředit na poučené sezpívání těžkých ansámblů a recitativů. Na nich jsem si dobře upevnil nižší a střední polohu hlasu. V ansámblech jsem pronikl do krásy a prokomponovanosti Mozartovy hudby. V tom je tato opera výjimečná. Roli jsem měl možnost nastudovat v divadle DISK v rámci operního studia HAMU, v akademickém roce 2017/2018, v hudebním nastudování Marie Papežové Erlebachové a v režii Veroniky Loulové. To samozřejmě nenabízí podmínky, jaké by byly možné v profesionálním divadle. Přesto šlo o představení, na jehož nastudování byl brán zvláštní zřetel. Dílo jsme hudebně studovali tři měsíce, jak s Marií Papežovou Erlebachovou, tak s pedagogy dirigování Norbertem Baxou a Ivanem Paříkem a samozřejmě s korepeditorem studia Hamu Janem Snítilem. To mi dalo mnoho zkušeností a inspirace. Samozřejmě jsem také studoval nahrávky především z dřívějšího období např. s dirigentem Karlem Böhmem. Režisérka Veronika Loulová přestavení pojala v intencích tzv. „moderního režiséřského přístupu“ a dílo přenesla z Neapole osmnáctého století do budoucnosti. Takový přístup je jistě z pohledu diváka zajímavý, pro mě však bylo těžké se v roli zorientovat. I vzhledem k množství škrťů hlavně v recitativech, které příběh samozřejmě posouvají. Proto byl hlubší výzkum opery a role Alfonsa v rámci mé bakalářské práce pro mě obrovským přínosem. Umožnil mi hlubší průnik do tajů *Così fan tutte ossia La scuola degli amanti* i Mozartovy hudby obecně. Škoda jen, že jsem práci psal v době, kdy už byla derniéra našeho představení za námi. Snad budu mít možnost se s touto operou ještě někdy setkat.

Bibliografie

Bartoš, F. (1991). *Mozart v dopisech*. Praha: Editio Supraphon.

MOZART, Wolfgang Amadeus. *Così fan tutte ossia La scuola degli amanti: komická opera o dvou jednáních*. Praha: Národní divadlo, 1998. ISBN 80-85921-84-7

DA PONTE, Lorenzo. *Così fan tutte : opera buffa o dvou dějstvích*. Praha: SNKLHU, 1960. 92 s.

DA PONTE, Lorenzo. *Così fan tutte : ossia la scuola degli amanti*. Praha: Státní opera Praha, 1999. 77 s.

DA PONTE, Lorenzo. *Così fan tutte : takové jsou všechny : komická opera o dvou dějstvích*. Praha: Urbánek, 1908. 100 s.

Bruce Alan Brown, J. A. (březen 1996). Salieri's "Così fan tutte". *Cambridge Opera Journal*, 8(1), stránky 17-43.

Goehring, E. J. (2004). *Three Modes of Perception in Mozart: The Philosophical, Pastoral, and Comic in Così fan tutte*. Cambridge University Press.

Hunter, M. (1997). *Opera Buffa in Mozart's Vienna*. Cambridge University Press.

Raeburn, C. (2001, January 01). Bussani, Francesco. Grove Music Online. Ed. Retrieved 22 Apr. 2019, from <http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic>

Raeburn, C., & Link, D. (2001, January 01). Mandini family. Grove Music Online. Ed. Retrieved 22 Apr. 2019, from <http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic>

Raeburn, C. (2009, May 15). Benucci, Francesco. Grove Music Online. Ed. Retrieved 22 Apr. 2019, from <http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic>

Jander, O., Sawkins, L., Steane, J., & Forbes, E. (2002, January 01). Baritone. Grove Music Online. Ed. Retrieved 22 Apr. 2019, from <http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic>

Jander, O., Sawkins, L., Steane, J., & Forbes, E. (2002, January 01). Bass. Grove Music Online. Ed. Retrieved 22 Apr. 2019, from <http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic>

Steane, J. (2002, January 01). Basso cantante (opera). Grove Music Online. Ed. Retrieved 22 Apr. 2019, from <http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic>

Steane, J., & Harris, E. (2001, January 01). Basso profondo. Grove Music Online. Ed. Retrieved 22 Apr. 2019, from <http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic>

Steane, J. (2002, January 01). Basse chantante (opera). Grove Music Online. Ed. Retrieved 22 Apr. 2019, from <http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic>

Rushton, J. (2002, January 01). *Così fan tutte*. Grove Music Online. Ed. Retrieved 22 Apr. 2019, from <http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic>

Link, D., & Rice, J. (2001, January 01). Calvesi, Vincenzo. Grove Music Online. Ed. Retrieved 22 Apr. 2019, from <http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic>

Link, D. (2002, January 01). Villeneuve, Louise (opera). Grove Music Online. Ed. Retrieved 22 Apr. 2019, from <http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic>

Rushton, J. (2002, January 01). Mozart, (Johann Chrysostom) Wolfgang Amadeus (opera). Grove Music Online. Ed. Retrieved 22 Apr. 2019, from <http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic>

D. Hertz: *'When Mozart Revises: the Case of Guglielmo in Così fan tutte'*, *Wolfgang Amadè Mozart: Essays on his Life and his Music*, ed. S. Sadie (Oxford, 1996)

J. Rushton: *'Buffo Roles in Mozart's Vienna: Tessitura and Tonality as Signs of Characterization'*, *Opera buffa in Mozart's Vienna*, ed. M. Hunter and J. Webster (Cambridge, 1997)

<http://operabase.com>

<http://archiv.narodni-divadlo.cz/>

<http://www.aria-database.com/>

https://it.wikipedia.org/wiki/Le_nozze_di_Figaro

[https://it.wikipedia.org/wiki/Don_Giovanni_\(opera\)](https://it.wikipedia.org/wiki/Don_Giovanni_(opera))

https://en.wikipedia.org/wiki/The_Marriage_of_Figaro#Performance_history

<https://en.wikipedia.org/wiki/Baritone>

[https://en.wikipedia.org/wiki/Bass_\(voice_type\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Bass_(voice_type))

https://en.wikipedia.org/wiki/Cos%C3%AC_fan_tutte

[https://en.wikipedia.org/wiki/Bass_\(voice_type\)#Basso_buffo](https://en.wikipedia.org/wiki/Bass_(voice_type)#Basso_buffo)

https://en.m.wikipedia.org/wiki/Die_Entf%C3%BChrung_aus_dem_Serail

https://it.wikipedia.org/wiki/Dorotea_Bussani

https://en.wikipedia.org/wiki/Adriana_Ferrarese_del_Bene

https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_operas_by_Wolfgang_Amadeus_Mozart

https://en.wikipedia.org/wiki/Francesco_Benucci